

ds. Joep Dubbink

Schriftlezingen: Deuteronomium 5:6-21 – Lucas 4:1-13

Gemeente van onze Heer,

Wij mensen zijn niet goed in het omgaan met verleidingen. Het is niet heel moeilijk om mensen met kleine beloningen over te halen tot gedrag dat ze eigenlijk zelf niet willen, dat blijkt uit elk psychologisch onderzoek. Bedrijven gebruiken dat: die weten hoe je een consument verleidt. De kwaliteit van het product en de vraag of het nuttig en nodig is zijn bijzaak, er speelt veel meer: of je ermee gezien wilt worden, die kleding, die nieuwe telefoon, die auto, of juist niet.

Een trek aan een sigaret geeft een klein geluksimpulsje, een moment van je relaxt en prettig voelen (heb ik van horen zeggen); maar evenzeer een verslavend spelletje op telefoon of computer (wél uit eigen ervaring), of nóg weer een serie op Netflix. Daar gaan we achteraan, en daar haken aanbieders heel slim op in, door ietsje meer nicotine in die sigaret, door steeds de mogelijkheid op nóg iets interessanter te klikken op hun websites, waardoor je langer blijft hangen en de reclames weer meer waard worden, vorige week uitgelegd bij Kerkcafé – tel uit je winst. Verleidingen zijn overal, voor ons nog veel meer dan voor een timmermanszoon uit Nazaret rond 31-32 na Christus.

De evangelisten vertellen ons aan het begin van Jezus' weg, meteen na zijn 'installatie', zijn doop, hoe hij wordt 'getest': door de duivel onderworpen aan verleidingen.

Hoe weten ze dat? Heeft Jezus zijn leerlingen later dit verhaal verteld? Heeft iemand achter een steen gezeten en het gesprek afgeluisterd tussen Jezus en de duivel – met hoorntjes, bokkenpoten, gevorkte staart?! Of is het verhaal een *metafoor* voor de verleidingen waaraan alle mensen en zeker Jezus blootstaan – sinds ik deze week het begrip metafoor uitgelegd kreeg door een tienjarige, moet ik het toch ook in een preek kunnen gebruiken... Metafoor is, aldus mijn zegsvrouw, dat je een verhaaltje vertelt maar dat je eigenlijk daarmee iets in het echt bedoelt. Beter kan ik het niet zeggen. Die gehoornde figuur heeft niemand van ons ooit ontmoet, durf ik wedden; maar duivelse verleidingen kennen we allemaal.

Onze verteller laat ons er *drie* horen, en niet zomaar drie. Ze zijn ook net weer even anders dan die commerciële die ik noemde, die tot verslaving leiden, al hebben ze er wel mee te maken. Deze drie staan heel precies voor de drie fundamentele verleidingen van *leiders*.

De eerste is brood. Bij brood denk je aan de basisbehoefte van ieder mens, 'brood' betekent in de bijbel vaak gewoon 'voedsel'. Van stenen brood kunnen maken, dat zou niet alleen Jezus' onmiddellijke honger stillen, maar vooral zou voor een leider je kostje gekocht zijn: onovertroffen verdienmodel, stenen zijn er genoeg! Je zou de economie op z'n kop zetten, alle bakkers letterlijk en figuurlijk brodeloos maken, maar vooral: je zou de grote verstrekker van goederen kunnen zijn, de grote *Provider* – en je daarmee op Gods plaats stellen.

Jezus wijst die verleiding van de hand. Resoluut. Hij citeert een Bijbeltekst uit het boek Deuteronomium. 'De mens leeft niet van brood alleen' (Deut. 8:3). Wie bijbelvast is (en dat moest men in die tijd wel zijn, bijna niemand had boeken om het na te slaan), die kent ook het vervolg, de tweede helft van het vers: '(niet van brood alleen leeft de mens) maar van elk woord dat komt van God'. Dat is een lastige, die we wel met de mond belijden maar vaak niet waarmaken: dat er waarden zijn die boven ons directe voordeel in de portemonnee uitgaan, dat we luisteren naar een andere stem dan

die van 'waar ligt mijn voordeel'. In politieke discussies blijkt zó vaak dat het toch weer gaat om wat het ons kost. We willen wel van alles doen voor het klimaat, maar het draagvlak schijnt gekelderd te zijn in de afgelopen weken, toen naar voren kwam dat het veel geld ging kosten. Over het Deltaplan (dat ook een vermogen kostte) was geen discussie: de ramp van '53 stond op ons netvlies, de slachtoffers in Zeeland waren mensen zoals wij. Nu is die ramp veel sluipender, in de toekomst, en de eerste gevolgen nu al zijn voor mensen ver weg.

Bij de tweede verleiding wordt het spannend, want die gaat over macht. Macht is voor een leider alles. Telkens weer blijkt hoezeer regeringsleiders aan hun macht vasthouden, zich eraan vastklampen en er alles voor doen om aan de macht te blijven, tot en met coalities met de meest onwaarschijnlijke partners. En als een volk het gehad heeft met een leider – Venezuela – dan is vaak een veilig heenkomen en vrijwaring van vervolging nog niet voldoende om ze te bewegen, hun positie op te geven. Macht is verslavend, in het groot en in het klein. Maar hoe ver ga je?

Ooit hoorde ik een ethische discussie over de Amerikaanse presidentsverkiezingen. Stel, je weet iets persoonlijks over je tegenstander, iets wat je eigen kansen sterk vergroot, maar het is op achterbakse manier verkregen. Gebruik je dat, of niet? Zulke informatie gebruiken is tegen je eigen principes van *fair play*, maar als je jezelf nou wijsmaakt dat het zó slecht voor je land zou zijn als die ander zou winnen, *moet* je dan eigenlijk niet een pact met de duivel sluiten? Zeker als die ander helemaal geen last heeft van zulke hoogstaande principes en jou zonder meer onderuit zou halen? Lastige vragen.

Jezus antwoordt weer met een bijbeltekst, opnieuw uit Deuteronomium, het boek van het verbond, de 'grondwet' van Gods volk: 'Aanbid de Heer uw God, vereer alleen Hem'. *Alleen*. Dat klinkt radiaal en exclusief, en we hebben geleerd dat we dat een beetje moeten relativeren, radicalisme is al gauw eng en tolerantie is toch goed? Maar op dit punt juist niet! Deuteronomium is het boek van de radicale keuze voor de goede regels van Godswege: evenmin als 'een beetje zwanger' bestaat 'een beetje integer', er zijn dingen waarmee je niet kunt sjoemelen. Bij de sectiebijeenkomsten dragen we uit dat wat jij normaal noemt, een ander helemaal niet normaal vindt, en vragen we om begrip voor elkaars standpunt; maar dat staat niet in de weg dat je mens ook grenzen kunt en mag stellen: hier ga ik niet voorbij. Dat doet Jezus hier: geen macht die je op bedenkelijke manier verkrijgt.

De derde verleiding is voor Lucas blijkbaar het hoogtepunt, de climax. Dat is net even anders voor Matteüs, die ditzelfde verhaal heeft maar dan met de verleiding van de macht als laatste. Voor Lucas is de *religie* de grootste verleiding. Lucas heeft iets met de tempel, zijn evangelie begint er, bij de priester Zacharias, en eindigt er (24:53: 'ze waren voortdurend in de tempel en loofden God'). En hier is de grootste verleiding waar Jezus wordt meegevoerd naar de rand van de tempel – Echt? In een droom of visioen? Denk aan de metafoor... De duivel daagt hem uit tot een superstunt: je door engelen laten opvangen. Het doet me denken aan een roman van Dan Brown (*Het Bernini mysterie*) waarbij een geestelijke met gevaar voor eigen leven het Vaticaan wil redden van een grote ramp die hij trouwens eerst zelf in gang gezet heeft, om zo bij acclamatie tot paus te worden benoemd. Interessant is dat de man goede bedoelingen heeft: met de stunt wil hij het geloof bevorderen...

Tot zoiets daagt de duivel Jezus uit, en hij ondersteunt dat met een Bijbeltekst! Raar? Integendeel, ook de duivel en zeker zijn trawanten kennen de Schriften, en schromen niet om ze te misbruiken, laat dat een waarschuwing zijn wanneer iemand met een hem 'passende' Bijbeltekst een eind aan een discussie wil maken! Ook nu antwoordt Jezus met een andere Bijbeltekst, opnieuw uit Deuteronomium (6:16): 'Stel God niet op de proef'.

Bijbeltekst tegenover Bijbeltekst? De oplossing is hier binnen de Joodse traditie niet zo moeilijk, want de duivel citeert een Psalm – de Psalm die we trouwens zongen aan het begin, Psalm 91. En Jezus' tekst is uit de Thora, die is van hoger orde en wint. Maar belangrijker is de inhoud. Godsdienst en macht, godsdienst en politiek, die kunnen een giftig mengsel vormen. De verering voor een leider

kan sowieso religieuze trekken aannemen, waarbij het eerste en tweede gebod in het geding zijn: 'geen andere goden', en 'niet buigen voor wat dat niet waard is'. Maar het wordt angstig wanneer die leider ook zelf koketteert met religieuze bescherming. Hitler deed dat. Dat hij enkele keren aan een aanslag ontsnapte schreef hij aan 'de voorzienigheid' toe – reden om met dat woord en ook met de gedachte dat de dingen gebeuren zoals ze moeten gebeuren *heel voorzichtig* te zijn. Zo doen tegenwoordige leiders het niet, maar er zijn er heel wat die zichzelf naar voren schuiven als de gezegende, de verlosser, noem maar op. Erdogan en de moskee, Poetin en de Russisch-orthodoxe kerk, Trump en zijn onbegrijpelijke populariteit onder fundamentalistische christenen – onzalige verbindingen.

Als ik de metafoor (!) nu probeer uit te pakken, dan realiseert Jezus zich aan het begin van zijn werk, wat hij eigenlijk voor leider wil zijn.

Wil hij brood toveren? Nee! Wil hij mensen leren brood te delen, zodat er genoeg is voor iedereen? Jazeker, en dat doet hij ook.

Wil hij macht om de macht? Was misschien best gelukt: op het hoogtepunt van zijn populariteit een kongsi met de machthebbers, iets gematigder taal, niet die kritiek op de tempel, niet die provocerende intocht als 'koning', en Jezus had zomaar boegbeeld kunnen zijn van een volksbeweging terwijl alles verder bij het oude bleef. Duivelse verleiding: maar hij matigt zijn toon niet, hij zegt wat gezegd moet worden.

En geloof, godsdienst? Jezus bidt in Getsemane wel, of het niet anders kan, dat kruis, maar hij vraagt niet om dat 'legioen engelen' om hem te redden met een stunt op de manier van Psalm 91. Zijn einde is roemloos, zijn spot is dat God hem verlaten zou hebben, de overtuiging is dat iemand die zo aan zijn eind komt wel volkomen bij God uit de gratie moet zijn. Maar op Pasen blijkt dat geheel anders. *Juist zo* zet hij onze gedachten over God en mens en leider en *loser* op z'n kop, en God bevestigt dat.

Maar dat komt over zo'n veertig dagen, we zijn nog maar aan het begin van de weg. Dat nieuwe begin, dat moet groeien, telkens weer. En het groeit onder ons en in ons, wanneer wij ons spiegelen aan hem, en ook af en toe een verleiding weten te weerstaan, onze rug recht weten te houden en onze blik gericht op Gods toekomst.
Amen.